

דף קג:

מ"ד א"ל האי דנכישנא אדעתא וכו' קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי - עיי' תוס' שאנץ שדן בהו"א דגמ' מהיכי תיתי שעשה על דעת כן אם לא הסכימו על זה. ומת' דמיירי שראה אותו בעל הקרקע מנכש ושתק, וס"ד שזה כלול בהסכמתו שיהא במקום החרישה, וקמ"ל שאינו מובן וצריכים הסכמה בפירוש ע"ז כגון שיאמר כן הלוקח את השדה בפירוש ושתק הנותן או שיאמר כן הנותן בפירוש. ובהג' הגר"א הובא ד' הרמ"ה שא"צ שיאמר בפירוש.

רד"ה ושניהם מספקין את הקנים - "שאין על האריס אלא לעבוד ולשמור אבל שאר דברים על שניהן". יל"ע בכוונתו בזה, שהרי בגמ' בסמוך מבואר שישנם דברים שהם על בעה"ב ויש דברים שהם על פועל, וע"ש שדברים שהם מעיקר צורך השדה הם על בעה"ב ורק דברים שהם להקל על השומר הם על השומר, וא"כ למה כאן הוא על שניהם. ועוד יש לעיין דמשמע מהמשנה שהחלוקה בזה הוא לפי זכותם בפירות (למחצה לשליש ולרביע), שהרי כתבו ד"ז ביחד עם חלוקת הזמורות ומבואר הטעם בזה משום שזמורות הם פירות ולכן נחלקים כפירות וצ"ב.

ואולי כוונת רש"י במש"כ "על שניהן" לאו דוקא, אלא הכוונה על כל א' מהם כל דבר לפי ענינו כד' הגמ' הנ"ל. ולענין קני גפנים, י"ל שאין זה נחשב צורך הגפן עצמו משום שיכולים להוציא פירות גם בלי זה ולכן אינו על בעה"ב לבד כמו גבי מרא זבילא ודוולא, אלא צורך הדבר הוא להוציא פירות ככל היותר שאפשר, ולכן ד"ז נחלק בין שניהם כפי חלקם בפירות וצ"ע.

בד"ה האי אמר - "בעל הקרקע אי אפשר שתעקור דבעינא דתיתבן ארעאי שישארו בה מן הקשין ויהא לה לזבל לזריעתה לשנה הבאה". בתוס' בע"א כ' לחלק בין קשין לבין תבן, שתבן הוא הנקצץ עם השבולת ומאכילו לבהמתו, ואילו קשין הוא הנשאר במחובר אחרי קציצה. ומקשים מד' הגמ' כאן שכי' על הנשאר בקרקע בקצירה לשון תיתבן, ומת' שם שהדרך הוא להשתמש בתבן לזבל, וכוונת הגמ' כאן הוא שבעה"ב רוצה שישאר הקשין עבור זה במקום התבן. אמנם מלשון רש"י כאן משמע שהנקצץ עם השבולת הוא הקש ומה שמחובר נשאר ממנו. ועיי' בתוס' ריש כירה שלמדו בד' רש"י שם על דרכם כאן שהקש הוא מה שנשאר מחובר, ובמהרש"א שם מבאר שהתוס' חולקים על רש"י בזה ע"ש.

שם - וע"ע במפרשי הש"ס ובראשונים שהק' במש"כ בגמ' כאן בעינא דתיתבן ארעאי, דהול"ל שיש עדיפות של עקירה גם אצל בעה"ב כדי להאכילו לבהמותיו, ע"ש מש"כ לתרץ בזה. ועיי' תו"ח שכי' ליישב שגם כשנשאר מחובר יכולים בהמותיו של בעל השדה לאכול (אע"פ שבדרך כלל היו משתמשים בזה לזבל כדמבואר בגמ' למעלה).

דף קד.

תוד"ה היה דורש לשון הדיוט - "אפילו לא כתב כאילו נכתב דאי דוקא כשנכתב מה היה דורש פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה דהא לאו אסמכתא היא". ובש"ר כי מהלך אחר בד' הגמ' שתנאים אלו דרשו לשון שאינו אלא מנהג אנשים כאילו שהוא לשון חכמים, כגון כאן שמתחייב כל מה שהיה מרוויח אילו זרע בשדה ולא רק הפסד ממש כמו פחת הקרקע וכדו' (וצ"ע דמבואר בתוס' להלן בע"ב דאדרבה הקרקע עצמו משתבחת כשאין זורעים וצ"ע).

וכמו"כ כי לענין חיוב קרבן על אשתו, שהיה אפשר לפרש שהכוונה בזה להתחייב לה רק לענין שאר כסות ועונה וכדו'. ואילו התוס' מפרשים בזה שמתחייב בזה אע"פ שלא כתב לה. וכמו"כ חלקו בזה גבי הלל הזקן (ולפ"ד התוס' מש"כ שם שהוציאו כתובת אמן צ"ל שלא היה כתובה אצל אלו דוקא אלא שהיה כתוב בכתובות אנשי אותו המקום, וכ"מ ברשב"א שם ע"ש).

אדם מביא קרבן עשיר על אשתו - מבואר ברש"י ותוס' שהבעל חייב לא רק בקרבן לידה וזיבה אלא גם בקרבנות חטאות ואשמות, וצ"ל שהחיוב הוא על כפרה שלה. ועי' בר"ש בנגעים פי"ד משנה י"ב שכי' שלא מתחייב הבעל כ"א בקרבנות דטהרה כדי שלא תטמא את טהרותיו. ועי' מנ"ח מצ' רפ"א שכי' שלפי"ד רש"י ותוס' ה"ה שמתחייב על חומש אם אכלה בתרומה וכדו' שבא לכפרה. [ועוד הביאו התוס' ד' ר' אחא שחיוב הבעל הוא אפי' על הלוואות שלה, והתוס' הוכיחו דלא כזה דאל"כ תלוה כדי להקניטו וצ"ע].

תוד"ה לא ימשכנו יותר מחובו - "דאע"ג דאין משלם לו הגירעון אלא בכתב מ"מ לא ימשכנו יותר מחובו". דבריהם צ"ב רב וכבר האריכו בזה מפרשי הש"ס. והמהרש"ל מפרש שדין זה שאין למשכן יותר מחובו הוא מעיקר הדין בלי לשון ההדיוט, אלא שהביאו ראוי לכך מלשון ההדיוט דאל"כ לא היו יכולים לכתוב כן, ודרש לשון הדיוט היינו כשי' התוס' הנ"ל שגובה הגרעון אפי' אם לא כתב לה ע"ש.

ובמהרש"א מפרש כוונת התוס' דכאן מודו דאין הכוונה דורש לשון הדיוט לוי' שמתחייב בגרעון אפי' אם לא כתב לה (וכ' הטעם בזה ממש"כ להלן בסמוך בע"ב שחיוב הגרעון הוא בעצם ביטול המשכון והחזרת המשכון היא שאלה חדשה, וזה לא שייך בלי שיכתוב כן מפורש), אלא דרשת לשון הדיוט הוא ממה שאין לו למשכן יותר אפי' אם לא כתב לה כן וצ"ב. ועי' מהר"ם.

דף קד:

תוד"ה אהני - "וא"ת היכי משמע לומר מה שכתב לו שיהא מהני לשומטו מע"ג בניו שיהא טועה המקשה לומר שלכך כתב לו כן". יל"ע שהתוס' לא הק' כן על קו' הגמ' עצמה, אלא אחרי התירוץ הק' מה הו"א של הגמ'. וי"ל בזה משום שקו' התוס' הוא מדוע לא ידעו בהו"א תי' הגמ', ולכן המתנינו עד התירוץ להק' כן. ובחכמת מנוח הוסיף בזה שהיה אפי"ל דמשמע שגם ד' ר"י מהני לענין גרעון, אבל מד' המתיר מבואר דלא כזה, ולכן הק' שם מה הו"א שצריך הקנין לענין לגבות מבניו ולא לענין גרעון. [ועי' בתוהרא"ש שהק' קו' התוס' בהו"א ולפי מהלך הא' הנ"ל ל"ק, אבל לד' החכמ"נ הנ"ל צ"ב].

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

בא"ד - "וי"ל דהכי משמע ליה למקשה תשלומין דאית לך עלי לא מכח תחילת המלוה שכבר נפרעת בנתינת המשכון כי הקנייתו לך והשאלתו לי ועל שאילה זו יש לך תשלומין עליו". מבואר שהבינו בקו' שהשיעבוד המדובר כאן הוא השתעבדות חדשה על החוב (כדי שלא יפסיד המלוה במה שמחזיר את המשכון שהיה לו בזה שיעבוד לגבות את החוב מבניו של לוח), ולכן הק' דממילא ד"ז מהני גם לגרעון, כיון שהמשכון היה שוה כשיעור החוב.

ובתירוצם מחדשים שלפי הו"א דגמ' השטר הוא רק מגלה שהמשכון היה בעצם פרעון גמור, ועכשיו הוא נותן את העבוט בתורת שאלה בעלמא, וע"ז אין חיוב כנגד הגרעון כמו בכל שאלה שלא משלמים על פחת השימוש. [וכאן מיירי בפחת זה ולא בזולא וכדו' כדמבואר בד' רש"י כאן, והטעם בזה כיון שכל השטר הוא רק כדי שלא יפסיד המלוה בהחזרת המשכון ללוח כנ"ל. ולענין זולא בלא"ה היה המלוה מפסיד אפי' אם לא החזירו].

ויל"ע לפ"ז בתי' הגמ' דמ"מ מהני לענין הגרעון שהרי בתוס' משמע שרק בהו"א סברו שהמשכון היה פרעון גמור, וצ"ל בתי' הגמ' שזה התחייבות בעלמא אע"פ שהוא משכון. ובזה מבואר המשך דבריהם במש"כ להק' אח"ז "וא"ת וכיון שאם לא כתב לו הוא פטור מן הגרעון א"כ מצוה הוא שלא יקחנו", שהרי כאן חידשו שאינו פרעון גמור וא"כ נותנו בתורת החזרת העבוט, ואעפ"כ המלוה מחייבו בתשלום פחת השימוש, וע"ז הק' שהמלוה מחויב בזה מצד מצות החזרת העבוט וא"כ אין לחייבו בתשלום.

ומת' התוס' "וי"ל שמדעתו מקנה לו הלוח וכו' אינן עוד בידו בתורת השבת העבוט אלא בתורת שאלה", ומבואר שלמסקנת דבריהם תי' הגמ' ג"כ ס"ל דכה"ג ע"י התחייבות בגרעון הלוח מקנה את המשכון בתורת פרעון ומחזירו בתורת שאלה בעלמא.

בא"ד - "א"נ רבנן הוא דתקון שיכתוב כדי שלא ימנע המלוה מלהחזיר". במהרש"ל כ' שאין הכוונה לתקנה דרבנן ממש שהרי בגמ' כ' לשון הדיוט, אלא שלא מיחו בזה חכמים ואין איסור בזה כיון שיש בה תקנת העולם כדי שעיי"ז יחזירו את העבוט לימים רבים. [ולפ"ז צ"ב מש"כ תוס' לדמותו לפרוזבול דאיזה איסור יש שם, ואולי י"ל משום פן יהי דבר בלבד בליעל וכו' וצ"ע].

רד"ה לא גזים - "אינו מקבל עליו דבר גוזמא אלא כמשפט ולא אסמכתא היא דהכי אפסדי". משמע מדבריו שזה סברא מעיקר הדין שאין שייך אסמכתא כה"ג שאינו קנס וגוזמא בעלמא. וכ"מ בתוס' לעי' בע"א דכאן אינו גוזמא כלל, וכ"ה דעת ש"ר בב"ב דף קס"ח ע"א ובנדרים דף כ"ז ע"ב שכי' שלכן אין בכל תנאי משום אסמכתא, ומה"ט נמי מהני קנסות שעושין בשעת קידושין ואין בו משום אסמכתא. ועי' בתוס' לעי' דף ס"ו ע"ב במש"כ בגמ' שם שגדר אסמכתא תלוי אם זה בידו, והק' מכאן שכי' שתלוי בגוזמא, ובתוס' שם כ' דהכוונה הוא שאם אינו בידו הוי אסמכתא גם אם אינו מגזים אבל לא להיפך.

אמנם דעת הרמב"ן (כאן ובמקומות הנ"ל, וכ"כ בר"ן ונמו"י) שצריכים בידו אפי' אם אינו מגזים, ולפ"ז מפרש ד' הגמ' כאן שיש תקנת חכמים כאן שיועיל אא"כ הוא מגזים ע"ש. ובזה מיישב קו' התוס' לעי' בע"א במש"כ הגמ' דרש לשון הדיוט ובתוס' שם הק' שאם אמרו כן להדיא פשיטא כיון שאינו אסמכתא, ולשי' הנ"ל אינו פשוט אלא קמ"ל תקנה דרבנן. וע"ע ברמב"ן בנדרים שם שכל תנאי אי"ב משום אסמכתא כיון שתלוי באחרים. [וע"ע במ"מ פ"א מכירה ה"ג וה"ו ובפוסקים סי' ר"ז ובמחנ"א הלכות אסמכתא סי' י' בענין דעת הרמב"ם בזה ואיכמ"ל עוד].

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

בד"ה דקביל ארעא לשומשמי - "קבלנות היתה לזורעה שומשמי". יעוין בראשונים כאן שיש מחלוק' בין הרמב"ן לשאר הראשונים, אם דין זה שכי' כאן שאין האריס מנכה כחשא דארעא הוא רק בקבלנות שהוא מקבל למחצה לשליש ולרביע, או גם בחכירות שהוא מקבל שיעור קצוב. ומדי' רש"י כאן משמע קצת דדוקא בקבלנות, אבל עיי' בדבריו בד"ה יהיב שכי' שאינו מנכה לו מחכירותו ועיי' ברש"י ששינה הגירסה, ועיי' בהג' חו"י שהק' שאין סך הכורין שוה בשומשמי ובחיטים.

בד"ה ועבדה חטין כשומשמי - "הצליח זריעתו ואף החטין הוקרו". לכאורה כוונתו שהצליחה החיטים מצד היוקר, ועיי' תור"פ שמפרש שעצם הגידול הצליחה. אלא שהק' לפ"ז דדלמא גם גידול השומשמי היה מצליח יותר, עיי' תירוצו.

אטו הוא אשבח ארעא לא אשבחה - כי הנמו"י "אלא ודאי לא ינכה כלום", ובהג' חו"י שם הק' דהא מנ"ל שאין מחלקים למחצה לשליש ולרביע כמו שאר הפירות וצ"ע.

האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון - ברמב"ם פ"ו שלוחין ה"ב כי שהלוה הוא ש"ח, והראב"ד משיג שם וכי' שהוא ש"ש כיון שהוא מקבל שכר שהוא משתמש בחצי' השני'. ועיי' בכס"מ שכי' לבאר דעת הרמב"ם שאין זה שכר שימור שהרי אינו שומרו בשביל המלוה במיוחד שהרי גם הוא רוצה בעיסקא. ועיי' מחנ"א סי' מ"א שומרים שכי' לדמות ד"ז לדין אומנין שכי' לעי' דף פ: (ועיי' מש"כ שם בזה) שהוא ש"ש אע"פ שאינו מקבל שכר על השימור שהר"ה שומרו לעצמו. וכי' לחלק דשם הוא מחזיק בחפץ כדי להשתכר בו וזהו השכר שמחייבו כש"ש.

דף קה.

להכי טרחת למליותיה כי היכי דלא ליקרו לך מפסיד עיסקי - עיי' מהרש"א שהק' דהול"ל הטעם שכי' בסוף הסוגיא שהרווח משועבד להפסדים, ומת' דנ"מ בטעם זה לחשבן את ההפסד ביחד עם הרווח שהרי מש"כ שהרווח משועבד אינו אלא כאו"א לפי חלקו ברווח והפסד. ועוד תי' דנ"מ בכה"ג שיכולים לחזור בהם כמו באחד שמקבל עסק מבעה"ב. ומציין שם לנמו"י עיי'.

ועיי' בר"ן שכי' עוד שלעולם יכולים להפסיק באמצע עיסקה, ומש"כ בגמ' שחלק אי' משועבד להשני היינו רק שאינו מקבל את הרווח אא"כ עושה כל שיעבודו כולל מילוי ההפסד, וכאן מיירי שהיה הפסד ולכן אילו היה מודיעו היה יכול לחזור בו ואינו משועבד. ועיי' מש"כ בזה בקצוה"ח סי' קע"ו סק"ח ובנתיבות שם סקמ"א.

דף קט.

רש"י ד"ה שבח שקמה יש לו - "עשו והשביחו שמין לו שבחם לכשיסתלק". לכאורה משמע שמחלו' אביי ורבה הוא באופן שהשביחו המקבל עצמו. ועיי' רמב"ם פ"ח שכירות ה"י שכי' דין זה של רבא שאין ללוקח בשבח דוקא ב"שבח האילנות שיצאו מאליהן בשדה". וכעיי' כי' בפני"א מהל' שמיטה ויובל ה"ח לחלק לענין דין החזרת השדה ביובל (המדובר בגמ' כאן) "הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות והשביחה כשהיא חוזרת ביובל שמין שבח האילנות שבתוכה ונותן בעל השדה דמי השבח ללוקח שנא' ויצא ממכר בית ממכר חוזר ולא השבח", הרי שלמד הדרשא שאין השבח חוזר דוקא לענין שבח ששבו לוקח.

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

ועיי בגר"ח בהל' מו"ל פכ"א שהק' בזה מקו' הגמ' כאן "ונגמר מיניה", והרי לד' הרמב"ם באמת שזה דין החזרת שדה ביובל לדין מקבל שדה כנ"ל. ועיי' מש"כ לחלק דשונה דין החזרה ביובל שהוא תלוי רק בזה אם דין השבח כדין השדה (ולענין זה מדמה הגמ' מתחילה יובל למקבל ובה מחלקים שיש גזה"כ שאין השבח חוזר), משא"כ לענין מקבל הנדון הוא אם יש טענת ארעאי אשבח. וקו' הגמ' כאן ונגמור מיני' היינו שכל חזרה ביובל יש לו ג"כ דין של מקבל שדה, ועיי' משני הגמ' "התם זביני מעליא הוא ויובל אפקעתא דמלכא היא" דכיון שהוא מכירה גמורה לא שייך בזה ארעאי אשבח ואינו דומה למקבל שהרי בשעתו הלוקח הוא בעלים גמורים ע"ש.

שם - ובעצם ד' הגמ' שכי' לדמות החזרת שדה ביובל למקבל שדה, לכאורה מבואר מד' הגר"ח הנ"ל שהדמיון הוא אם דין שבח שדה כשדה עצמו. והביאור בזה שאין קבלנות כ"א בפירות ולא שישאר חלק משדה עצמו אצל המקבל. ובתוס' כי' שלפי רבא אין המקבל נוטל בשבח אע"פ שנתכוין לכך מתחילה, ויל"פ כנ"ל שלפי רבא אין לקבלן ליטול בשבח כלל כיון שהוא חלק משדה עצמו. ועיי' בתו"ח שכי' דכו"ע מודו שאם נתכוין לכך מוטל ולא פליגי כ"א בכוונתם, ולפ"ד צ"ע הדמיון להחזרה ביובל. ועיי' בשיטה בשם הראב"ד.

אי שקלינו שבחייכו ומסתלקיתו מוטב ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא - מבואר בגמ' שיש לבעה"ב כח לסלק את האריס, ואפי' בלי שבח. אלא שלמסקנת בגמ' כי' ולא היא, ועיי' תוס' בע"ב שמבואר של"א ד"ז מעולם, ועיי' ר"ן שמדייק מד' הרי"ף שגם עצם הדבר שיכול לסלקו אינו נכון. וכ"מ מד' ר' יוסף בגמ' כאן שאמר הטעם "עד האידנא חד השתא חמשה עד האידנא לא הוו סמכו אהדדי ולא מפסדו לי השתא חמשה סמכו אהדדי ומפסדו לי", הרי דאילו היה בן א' לא היה יכול לסלק. אמנם ברא"ש מבואר דמ"מ יכולים לסלקו עם שבח, וכי' לדחות בד' הגמ' ע"ש ובר"ן בזה. וצל"ע מנין ד"ז שיכול לסלקו.

דף קט:

ההוא שתלא דאמר להו הבו לי שבחאי דבעינא למיסק לארעא דישראל - עיי' תורי"ד דדוקא כה"ג שיש לו סיבה טובה הדין כן, אבל בלא"ה מפסיד כל השבח כיון שאינו יכול להסתלק בחינם. ועיי' בפוסקים בסי' ש"ל סעי' ג' מש"כ בזה.

כי מטית לסדר קדשים - מבואר בד' רש"י שלמד כוונתו שר"א קיבל קו' ראבדר"י. ועיי' בראשונים שחלקו בזה שהרי"ף ודעימי' ס"ל שזה דחיי' בעלמא. ועיי' רמב"ן שמפרש הכוונה שרק מי שלמד סדר קדשים יודע דרכי התלמוד ויכול לשאול שאלות. ועיי' שכי' שאין טענתו נכונה משום שאין לחלק קרקע לחלקים שהכל משועבד לו. ועיי' בראשונים טעמים אחרים שזה הפסד לבעה"ב אם מחלקים את השדה וביאים עוד אריסים לשם.

תוד"ה רבא אמר - "משום דשתלא שקיל אפילו בגוף הקרקע פלגא". עיי' רש"ש שתמה בד' התוס' שהרי אין השתלא לוקח בגוף השדה כלל. ועיי' תו"ח מש"כ בזה. ובתוהרא"ש הוסיף קצת שאין כוונת התוס' שאריס לוקח גוף קרקע ממש כ"א מה שהשביח בקרקע עצמו. ועדיין צל"ע עפ"י מה שהארכנו לבאר לעיי' בע"א גבי שבח שקמה שאין מקבל לוקח בעץ כיון שנדון כקרקע כלשון הראב"ד ברשב"א שם. אלא שנראה היישוב בזה דכאן מיירי כשיבש האילן, ועיי' בתוס' להלן בסמוך בד"ה נפלו שכי' "אבל

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

בשמעתין דליכא פרי אז העצים מיקרו פרי לאביי, משא"כ לעי' בשבח שקמא מיירי דעדיין עושה פירות.

וברש"ש שם כי ליישב דכאן בשתלא ששותל את העץ עצמו וכה"ג לוקח גם בזה אע"פ שנדון כקרקע, משא"כ לעי' שם דמיירי שהיו שם עצים דכה"ג אינו לוקח כ"א בקרקע.

דף קי.

ההוא שטרא ולוה או' שתים - עי' ראשונים שהק' כאן מד' הגמ' לעי' דף ד' דבי סלעים דינרים דשטרא מסייעו למאן דאמר שתים, ע"ש מש"כ לתרץ.

מי נאמן ר"א קרקע בחזקת בעלי' ר"כ אמר פירות בחזקת אוכליהן - כע"ז איתא בגמ' לעי' סו"פ השואל גבי משכיר מרחץ לשנים עשר דינרים לשנה דינר לחודש ונתעברה השנה, ושם פליגי רב ושמואל לענין דמי השכירות אם דנין אחר הקרקע או אחר הדמים. וידועים ד' התוס' שם שכי' לתלות ד"ז בהנדון מי המוחזק במקום שכירות. ולעי' בריש מכילתין בסוגיא דתקפו כהן כי' התוס' לתלות המחלו' בדין תפיסה אחר שנולד הספק, וע"ש ברא"ש שכי' לבאר המחלו' אם תפיסתו בשתיקת בעה"ב נדון כתפיסה ברשות. ואיכמ"ל עוד בזה. [ועי' בפוסקים רסי' קל"ז שהק' בזה מסוגיא דב"ב דף לג': בטוען לפירות ירדתי שנאמן, ע"ש ובנתיבות בתומים מש"כ ליישב].

אר"י מלוה נאמן מגו דא"ב אמר לקוחה היא בידי - יל"ע מדוע לא חשיב מיגו להוציא דל"מ כמש"כ בתוס' כאן ובכ"מ בש"ס. וברמב"ן בב"ב דף ל"ב ע"ב חולק על התוס' בזה, ומביא שם ראיי' מד' הגמ' כאן דמהני מיגו להוציא. אלא שיש סתירות בשי' הרמב"ן עצמו שם. ובאחרונים האריכו בזה, ועי' בית הלוי ח"ג סי' ל"ג שכי' סברות בזה דכאן זה תפוס בו עכ"פ לענין פירות ולכן חשיב מוחזק, ועכ"פ דמהני ד"ז שע"י המיגו הו"ל כמוחזק. וע"ע קה"י בב"ב שם סי' כי' שהוכיח מכאן שע"י אכילת ג' שנים חשיב מוחזק, ועד"ז כי' לבאר בד' התוס' כאן ע"ש. [ובענין חזקת ג"ש המדובר בגמ' ובתוס' כאן, ידוע החקירה אם זה תקנה דרבנן או ראיי' של מדלא מיחה, וידועים ד' הקצוה"ח בזה בסי' ק"מ סק"ב, ויש לפלפל בזה].

רד"ה אנו השבחנו - "ואין לבעל חוב במה שהשביחו יתומים כלום". מבואר בד' רש"י שאין בע"ח גובה משבח שהשביחו יתומים. והנה בגמ' בע"ב מבואר דכשעשאו אפותיקי בע"ח גובה שבח שהשביחו לקוחות, ובתוס' ריש ע"ב מבואר דכאן מיירי ג"כ כשעשאו אפותיקי ולכן חשיב כיורד לשדה חבירו, וא"כ ק' מדוע אין בע"ח גובה משבח היתומים בזה ומ"ש מלקוחות.

ועי' בתוס' לעי' ט"ו ע"א וברא"ש כאן ושם שדנו בזה, ובתוס' שם הוכיחו שבע"ח גובה שבח שהשביחו יתומים, ומש"כ בגמ' כאן שטוענים אנו השבחנו אי"ז משום שהשבח שלהם מדינא כד' רש"י, אלא דכיון שעשאו אפותיקי הו"ל כיורד לשדה חבירו כנ"ל, ולכן תובעים הוצאה כנגד השבח (ומבואר שאם לא עשאו אפותיקי גרע דל"ש בזה דין יורד ואיכמ"ל), ועי' בכ"ז ברא"ש שם.

וטעמא דמילתא שאין בע"ח גובה משבח דיתומים לד' מקצת הראשונים הנ"ל, מבואר בדבריהם דשבח יתומים דומה למתנה שאין בע"ח גובה ממנו כיון שאין להם על מי לחזור ואינו דומה ללקוחות. והטעם בשי' התוס' מבואר בדבריהם בר"פ אע"פ שיש חיוב יותר על יתומים לשלם חובת אביהם,

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

וכע"ז כ' בנמו"י כאן ע"ש. והדבר מרמז לד' התומים ונתיבות בסי' ס"ו הידועים שיורשים את חובת הגוף בחיובי אביהם עכ"פ לענין לשלם מנכסי אביהם, ועדיין צ"ב.

שם - ועי' מהרש"א שמדייק בד' רש"י כאן בע"ב דלא ס"ל כד' התוס' הנ"ל דכאן מיירי ג"כ בעשאו אפותיקי, ממשי"כ שם הטעם דבע"ח חשיב מוחזק משום שבלא"ה הקרקע יהי' ברשותו (ובזה מבאר שם ראית הגמ' מההיא דספק אילן קודם דחשיב מוחזק משום דמ"מ קוצץ ע"ש), ואילו לד' התוס' הו"ל מוחזק משום שעשאו אפותיקי. וכ' שם שהתוס' לא נ"ל בזה משום דעדיין לא חידשו הגמ' שאינם גובים את גוף הקרקע.

דף קי:

תוד"ה יצא בלילה - "בשכיר שעות דלילה אע"פ שיצא ממלאכתו ועוד לילה גובה כל היום ואינו עובר בבל תלין בעמוד השחר דלינה משמע כל הלילה וזה השכירות לא לן כל הלילה". כ"מ שמואל בגמ', והתוס' מפרשים הטעם משום לשון לא תלין. ונר' לבאר כוונתם דבגמ' מק' ואימא איפכא ומת' שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, דהיינו שכל שכיר יום לא מתחייב עד הלילה ולכן מתסברא שאינו מתחייב כ"א עד הבוקר. ולכן קשה להו' להתוס' דשכיר שעות שנגמר זמנו בלילה לא שייך טעם הנ"ל, ולכן כ' שזה דין דוקא בשכיר לילה ומטעם אחר של לשון לא תלין.

ולדבריהם ק' דא"כ מאי מק' הגמ' ואימא איפכא והלא לא תלין משמע כל הלילה, ומבואר ברש"י שהטעם שכ' הגמ' הוא גם בשכיר יום שנגמר שכירתו בלילה וצ"ע. וברש"י בגמ' כ' לפרש הטעם בדין שכיר שעות שהיום הולך אחר הלילה, ועי' מהרש"א שהתוס' לא ניחא להו' בזה ע"ש.

שם - ובאחרונים כ' לחקור בדין שכירות יום של ערב שבת שא"א לשלם בשבת, עי' ספר אהבת חסד פ"ט להג' בעל הח"ח שהביא ד' החינוך שדן אם יש בזה לא תלין כלל כיון שאינו שייך בלילה שלאחריו, ותמה עליו שם שמכיון שנוהגים להפסיק מבעו"י הו"ל כשכיר שעה שמסיים ביום שחייב לשלם עד סוף היום. וכ"כ באו"ש פ"א שכירות דכה"ג אם אינו פורע לפני השבת עובר משום בל תלין, וע"ש שכ' טעם אחר דכוונת התורה שיפרע מבעוד מועד ולא דוקא בוקר ראשון.

האומר לחבירו צא שכור לי וכו' זה לפי שלא שכרן - עי' רש"ש שהק' דנימא שלוחו של אדם כמותו ויתחייב משלח. וכ' ליישב שם עפ"ד המהרי"ט הידועים שכל דבר שנעשה ע"י דיבור הו"ל מילי דל"מ בזה שליחות, ותמה ע"ז שבסודאי לפ"ז מילי הוא רק בשליח שני, אבל סתם שליחות השייך בכה"ג. וע"ע בזה ברעק"א בגיטין דף ל"ב ובמחנ"א שילוחין פ"ז. וכבר עמדו הראשונים בשאלה זו, עי' תור"ד וריטב"א מש"כ בזה.

דף קיג.

מתני' - ולא יכנס לביתו ליטול משכנו - עי' גיטין דף נ' ע"א שכ' שם "דבר תורה בעל חוב בזיבורית שנאמר בחוץ תעמוד והאיש וגו' מה דרכו של איש להוציא פחות שבכלים", ועי' בתוס' שם שהעירו שבגמ' ב"ק דף ז' ע"ב מבואר שבמטלטלין כל מילי מיטב.

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

ויש מבארים כוונת הגמ' עפ"ד הירושלמי שכי' טעמא דקרא שאסור ליכנס לבית למשכן הוא, כדי שיוכל הלוח לבחור את הפחות שבכלים. ולפי"ז שפיר יש ללמוד ג"כ שאין רצון התורה לתת למלוח עידית שבנכסים.

ויש אומרים בזה באו"א, דטעמא דכל מילי מיטב הוא משום שיכול למכרו בכ"מ כדמבואר בגמ' ב"ק שם, ולכן מכיון שאין המלוח יכול למכור את המשכון לא חשיב כה"ג מטלטלין מיטב.

שם - ובשטמ"ק מבואר נ"מ בטעם הירושלמי הנ"ל, שאם נתן לוח מדעתו כלי מסוים והחזיר לו המלוח כשצריך לו, יכול המלוח ליכנס לביתו ליטלו שוב כשאינו צריך לו, שהרי כבר בחר הלוח במשכון הזה. ועי"ע להלן בסוגיין בדף קי"ד ע"ב שמבואר שם דכל כה"ג לא פקע ממנו שם משכון אע"פ שהחזירו לו, וא"כ לכאורה דין זה פשוט.

ועי"ע בס' אהבת חסד פ"ז אות ד' שכי' דמה"ט ברשות הלוח מותר גם למלוח ליכנס לביתו. ומקור לדין זה מדי' רש"י להלן שם שכי' שם שלכן אין איסורי המשנה שייכים במשכון שבשעת הלוואתו כיון שנתן לו מדעתו "דהיכא דאתייה ניהליה לאו חובלו הוא", ושם יבואר עוד בזה.

תוד"ה ואת המחרישה ביום - "קשה לר"ת וכו' א"כ היאך נטל את המחרישה דקתני ומחזיר הא עבר כי נפש הוא חובל". במהרש"א הק' מדי' הגמ' בתמורה הובא בדבריהם בדיבור הקודם שלמדו מכאן דאי עביד מהני, הרי דבלא"ה מיירי כאן שלקיחת המשכון היה באופן איסור, וא"כ מה מק' התוס' כאן שיש איסור בלקיחת מחרישה משום אוכל נפש.

ועי"ש מש"כ ליישב עפ"ד הפוסקים שדנו אם גם באיסור של אוכל נפש מהני בדיעבד, שהרי בגמ' שם מת' רבא "שאני התם דאמר קרא השב תשיב", וי"ל דגזה"כ זה אינו מוכח כ"א לגבי איסור של לא יכנס לביתו אבל לא לענין זה. ועי' בזה בפוסקים סי' צ"ז ובנו"כ ברמב"ם רפ"ג מו"ל.

גמ' - אמר שמואל שליח בית דין מנתח נתוחי אין אבל משכוני לא - פרש"י "אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו, אלא רואהו בשוק ומנתק דבר שאותו בידו ממנו". ועי' רא"ש שכי' שזה אי אפשר דא"כ איך ב"ד גובין חובו של אדם, ולכן פ"י דשליח ב"ד מנתחין הכוונה שמכריחו ליכנס לתוך ביתו ולהביא משכונו. וכי' שם שלפ"ד ר"ת שמחלק בין משכון לבין גביי' ממש (הו"ד להלן), לק"מ שהרי יכולים ליכנס לשם גביי'.

דף קיד.

תוד"ה מהו שישדרו - "פסק ר"ת בספר הישר דאין מסדרין בבעל חוב דהא רשב"ג דמתני' מסיק לעיל דסבר דאין מסדרין בב"ח וכו' ומדמהדר ליה אליהו מיכה מיכה לא בעי למיפשט אפילו גרס מהו שישדרו משום דאליהו דחויי הוה מדחי ליה והיה לו להשיב אין מסדרין". ומבואר בדבריהם דאילו אמר כן אליהו באמת היה הלכה כמותו אע"פ שלפי כללי הפסק היה יוצא להיפך. וכ"מ בנמו"י בשם הגאונים שההלכה היא דמסדרין משום שכך אמר אליהו ומי לנו גדול כמותו.

ועי' במהרצ"ח שהק' דבכ"מ אמרי' דתורה לא בשמים היא, ומת' דמ"מ לא גרע אליהו משאר חכמים. והיינו שהיו פוסקים כמותו מדין פסק ולא מדין נבואה, שהרי אליהו נתן גם טעם לדבריו משום דגמר מיכה מיכה. ועי' חת"ס בתשובות ח"ו צ"ח שכי' שבזמן שאלהו חוזר בגוף דינו כבו"ד. [ועי' מש"כ שם לפ"ז בדי' התרוה"ד בסי' ק"כ בענין אשת אליהו, ועי"ע בזה בקו"ש ח"ב סי' כ"ח].

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

בא"ד - "ורבנן דמתנני נמי מצי סברי דאין מסדרין ומיירי בבא ליטול בתורת משכון דרבנן סברי שמחזירין לו כל ימי חייו ורשב"ג סבר דאמר שלשים יום מוכרו אבל היכא דנטל בתורת גבייה יכול למוכרו מיד ולא יסדרו כלל". כוונתם דדין השבת העבט הוא רק כשלוקחו בתורת משכון אבל כשלוקחו בתורת גבייה אין איסור כלל, ולכן בכה"ג אין נוגע כה"ג מחלו' רשב"ג ורבנן שהוא מחלו' בגדר חיוב ההשבה אם זה רק לי יום או לעולם.

וע"ע ברא"ש שכ"כ ג"כ בשם ר"ת ביתר ביאור, וז"ל "דקרא דהשבת עבט איירי היכא שהמלוה רוצה להיות בטוח ואין נוגשו לפרעון וכה"ג אין מסדרין ונוטל הכל ומחזיר לו מה שצריך, אבל אם בא לגבות חובו למ"ד אין מסדרין נוטל ממנו הכל ואין מחזיר לו כלום, ולמ"ד מסדרין מה שנוטל אין מחזיר לו כי צריך להניח כל מה שצריך, הלכך תנא דמתנני מצי למיסבר דאין מסדרין דמתניתין איירי דנטל ממנו בתורת משכון ואז אינו יכול למוכרו לעולם כיון שלקחו בתורת משכון אם לא שיחזור לו משכנו לגמרי ויחזור וימשכנו בתורת גבייה".

וכבר הבאנו למעלה ד' הרא"ש בריש סוגיין שהוקשה לו איך ב"ד גובין חובו של אדם אם אפי' שלח ב"ד אסור ליכנס לביתו, וכ' שם שלפ"ד ר"ת א"ש שאם באים לגביי מותר גם ליכנס לביתו. ולכאורה כוונתו שגם לענין איסור כניסה לבית לא דברה תורה כ"א במשכון ולא בתורת גבייה.

ולפ"ז ה"ה מלוה עצמו שיהא מותר לו ליכנס לביתו. וכ"כ להדיא בנמו"י בסוגיין בשם ר"ת, שהק' מד' הגמ' בב"ק ר"פ המניח שמותר לאדם ליכנס לרשותו של אחר ליטול את החפץ שלו משום עביד איניש דינא לנפשי, ומת' שם שמותר ליכנס רק כדי ליטול את החפץ שלו ממש או אפי' בחוב כדי לשם גביי, וכל האיסור הוא כשנוטל לשם משכון.

שם - ועי' קצוה"ח סי' צ"ז שהק' בזה דלא מצינו גביי בלי ב"ד. ובסי' שני"ט הביא הקצות בשם הריב"ש שכ' שלא התיר ר"ת כ"א כשנוטלו לצורך גביית ב"ד דאז הו"ל שליח ב"ד. וע"ע ברא"ש ובנמו"י בב"ק שם שכ' ג"כ דל"מ תפיסה כ"א לחפץ הגנוב ולא לחוב משום דלאו כל כמיני דכמבואר בגמ' כאן שיש איסור בדבר. אלא שלא הביאו שם ד' ר"ת שהתיר בזה.

ויש לבאר בדעת ר"ת דמכיון דס"ל שמותר לתפוס מצד דיני עבט שוב חוזר הכלל של עביד איניש דינא לנפשי. ומה שהק' הקצות שלא מצינו גביי בלי ב"ד, י"ל שע"י דין עביד איניש חשיב מלוה שליח ב"ד ממש כמו שביארנו במקומו שם ע"ש. ולכן כ' הראשונים שם אילולי ד' ר"ת שמכיון שאסור לעשות כן לא חל תפיסה כלל וצריך מלוה לשלם ללוה ע"ז.

בא"ד - "תדע שהרי השיב לו קברי עובדי כוכבים אינם מטמאים באהל כר"ש בן יוחי אע"ג דלא קי"ל כוותיה אלא כרשב"ג דמתנני דאהלות דאסר מדורות עובדי כוכבים משום אהל וטעמיה דאליהו משום דרוב ארונות יש בהן פותח טפח". מבואר בתוס' דס"ל שכהנים מוזהר מליטמא למתים עכו"ם. ועי' רמב"ם פ"א טו"מ ה"ג שפסק כרשב"י שקברי עכו"ם אין מטמאין באוהל. ומש"כ התוס' דרשב"ג חולק באהלות, עי' רש"י בפסחים דף ט. שמפרש איסור מדורות עכו"ם גם אליבא דרש"י ומשום גזירה דרבנן שמא יגע.

בא"ד - "וכן מצינו כשהיה קובר את רע"ע היה דוחה שאמר ליה וכי אינך כהן אמר ליה צדיקים אין מטמאין ודחה אותו כן משום כבודו דרע"ע ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות". מבואר בתוס' שאין היתר של צדיקים אין מטמאין. ועי' אב"י יו"ד סי' תס"ו

הערות ומראה מקומות פרק המקבל

שהביא רא"י לזה מד' המדרש הידוע שאותן טמאי מת שבא למשה רבינו במדבר לבקש פסח שני היו נושאי ארונו של יוסף, ואין לנו צדיק יותר מיוסף הצדיק.

אלא שכבר מצאנו כע"ז בסוגיא דאשכבתי דרבי בכתובות דף קג: משמת רבי בטלה כהונה. ועי' בתוס' שם שר' חיים כהן אמר שהיה מטמא לר"ת ע"ש. וע"ע ברמב"ן על התורה בפרשת חוקת שכי' טומאה בא מעטיו של נחש, ולכן אותן צדיקים שמתו בנשיקה אין מטמאין. ועי' אב"נ שם שעושה פשרה בזה. ועי' בשו"ע יו"ד סי' שע"ב בפתחי תשובה שם שכי' למחות ביד המקילים.

דף קיד:

רד"ה מאי קאמר (קמא) - "וכי בשביל שהוא עשיר התירו לשכב על טליתו והרי הוא רבית אצלו שישתמש במשכנו חנם". מבואר שאין למלוה להשתמש במשכון משום שזה ריבית, וכ"מ מדין משכנתא דסורא ונכייטא הובא למעלה בגמ'. ובגלה"ש ציין לד' התוס' לעי' בפי' א"נ שכי' כמה צדדים להקל כה"ג. ועי' בפוסקים רס"י ע"ב שדנו אם זה ריבית גמור.

ויש מקשים דכיון שקונה משכן בשלא בשעת הלוואתו א"כ אי"ז ריבית כלל. ועי' פוסקים שם שאי"ז קנין גמור, כ"א לענין גביי'. וע"ע בזה גם בקצות סי' צ"ט סק"ח.

בד"ה שמשכנו שלא בשעת הלוואתו - "בבית דין". צ"ב מדוע הדגיש ד"ז, וכ"מ בדבריו בכ"מ עי' לעי' פא: ובשבעות דף מג: וצ"ב. ונר' לומר שכי"כ משום שאסור למלוה עצמו לתפוס, ואם תפס לוח עצמו שלא כדין לא חל המשכון כלל כמו שביארנו בד' התוס' לעי' בריש סוגיין דף קי"ג.

בד"ה אינו חייב - "דהיכא דאתי' ניהלי' לאו חובלו הוא". מבואר מדבריו שהטעם לחלק בין שעת הלוואה לבין שלא בשעת הלוואה הוא שבשעת הלוואה הלוה נותן את המשכון מרצונו משא"כ שלא בשעת הלוואה שבדרך כלל הוא שלא לרצונו. ולפי"ז ה"ה משכון שלא בשעת הלוואה שאם נותן לו לוח מרצונו אי"ב חיוב השבה וכדו'. וכבר חלקו בזה הראשונים כאן, עי' בעה"מ ומלחמות כאן.

ולפי"ד החולקים י"ל מהלך אחר בחילוק זה, וזה עפ"ד רש"י בפי' האומנין שהזכרנו למעלה שם דשלא בשעת הלוואה ניתן לגוביינא משא"כ משכון בשעת הלוואה שהוא רק לבטחון בעלמא, והרי כבר ביארנו למעלה טעמא דקרא באיסור כניסה לביתו כדי שיהי' ללוה בחירה להוציא את הפחות שבכלים, ולכן שפיר י"ל דאי"ז כ"א במשכון שלא בשעת הלוואה שהוא לגוביינא.

בד"ה שומטו - "מלוה מעל גבי בניו ואין נעשה אצלו כשאר מטלטלים שלהן דלא משתעבדי לבעל חוב דכיון דמשכניה קנייה". לכאורה כוונתו דעדיין בקנינו הראשון של משכון אפי' כשמחזירו ללוה, ורק שיש מצוה להשיבו לו להשתמש בו, ולכן כשמת והמשכון אצל בניו שאין מצוה להחזירו שומטו מהם. וע"ע ברש"י בסמוך בד"ה שלא תהא שכי' להדיא דכשמחזירו ללוה הו"ל כמו פקדון של מלוה אצל לוח. וכבר הבאנו בשם הפוסקים שאי"ז קנין גמור כ"א לענין גביי'.

שם - ומבואר כאן שמשכון אצל בנים לא חשיב מטלטלי דיתמי. וכע"ז מבואר בכתובות דף פ"ד דמבואר שם שגם לר"ע נותנים ליורשים בכה"ג דתפס מחיים, ושם מבואר שהתפיסה מהני רק לענין לעשותו משכון ע"ש, וע"ש בפנ"י ורעק"א שכי' הטעם בזה שע"ז ל"ח מטלטלי דיתמי כ"א מיני' ידידי, וע"ש מש"כ בביאור הדבר.